

VỀ PHÁT HUY VAI TRÒ DÒNG HỌ TRONG BẢO TỒN CÁC GIÁ TRỊ TÍN NGƯỠNG CỦA NGƯỜI DAO QUẦN CHỆT

TS. Mai Thị Hồng Vĩnh
Trường Đại học Khoa học Thái Nguyên

Tóm tắt: Bài viết thông qua các đặc trưng trong đời sống văn hóa - xã hội của người Dao Quần Chẹt trên cơ sở nguồn tài liệu nghiên cứu về tộc người Dao và những tư liệu điền dã về người Dao Quần Chẹt ở xã Quân Chu, huyện Đại Từ, tỉnh Thái Nguyên, nhằm làm rõ hai vấn đề: vai trò của dòng họ với tư cách là một chủ thể văn hóa tộc người; vai trò của các giá trị tín ngưỡng đối với việc bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa người Dao Quần Chẹt. Chúng tôi coi đó như một trong những giải pháp cần thiết nhằm bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của người Dao Quần Chẹt hiện nay.

Từ khóa: Bảo tồn, giá trị văn hóa tộc người, người Dao Quần Chẹt, dòng họ, tín ngưỡng.

Ngày nhận bài: 3/10/2018; ngày gửi phản biện: 10/10/2018; ngày duyệt đăng: 4/12/2018

Đặt vấn đề

Hiện nay, văn hóa các dân tộc thiểu số ở nước ta đang có sự biến đổi, mai một giá trị truyền thống, ảnh hưởng không nhỏ đến phát triển xã hội nói chung và đời sống các tộc người thiểu số nói riêng. Trên cơ sở chủ trương của Đảng, chính sách của Nhà nước và sự lãnh đạo của các bộ, ban, ngành, cả nước đang thực hiện nhiều giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa của các tộc người; trong đó bao gồm các giải pháp chung và những giải pháp riêng gắn với đặc điểm của từng tộc người, từng địa phương nhằm đạt hiệu quả tốt nhất.

Theo Quyết định số 1270/QĐ-TTg ngày 27/07/2011 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt đề án “Bảo tồn, phát triển văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam đến năm 2020”, bài viết này đề cập đến vai trò của dòng họ người Dao Quần Chẹt trong việc phát huy các giá trị tín ngưỡng truyền thống tộc người. Trong đó, Quyết định số 1270/QĐ-TTg-2011 của Thủ tướng Chính phủ khẳng định: “*Chủ thể văn hóa, cộng đồng kế thừa và thực hành văn hóa có một vai trò to lớn và là nhân tố quyết định trong việc bảo tồn và phát huy di sản văn hóa truyền thống của các dân tộc thiểu số*”. Chủ thể văn hóa chính là đối tượng sáng tạo, tiếp nhận, hưởng thụ các giá trị văn hóa. Do đó, họ có vai trò rất quan trọng trong việc giữ gìn và phát huy các di sản văn hóa truyền thống tộc người.

Trong văn hóa dân tộc Dao nói chung và người Dao Quần Chẹt ở Thái Nguyên nói riêng, hệ thống tín ngưỡng là yếu tố trung tâm của nhiều thành tố văn hóa truyền thống, góp phần bảo tồn di sản văn hóa tộc người Dao. Do vậy, bài viết này đề cập tới vai trò của chủ thể văn hóa, cụ thể là dòng họ đối với việc bảo tồn các giá trị văn hóa tộc người. Qua đó, lý giải nguyên nhân lựa chọn bảo tồn giá trị tín ngưỡng là cơ sở để duy trì và phát huy những thành tố văn hóa truyền thống của người Dao Quần Chẹt.

1. Vai trò, vị trí của tín ngưỡng trong đời sống của người Dao Quần Chẹt

Bảo tồn tín ngưỡng tộc người là để phát huy các giá trị văn hóa truyền thống phục vụ cho phát triển kinh tế - xã hội của tộc người đó. Nghiên cứu về tín ngưỡng của người Dao Quần Chẹt ở xã Quân Chu, huyện Đại Từ, tỉnh Thái Nguyên cho thấy, tín ngưỡng chứa đựng nhiều giá trị, có vai trò quan trọng trong đời sống tộc người Dao (Mai Thị Hồng Vinh, 2017, tr. 34). Vì vậy, bảo tồn và phát huy các giá trị tín ngưỡng được coi là nền tảng để giữ vững những giá trị văn hóa của người Dao Quần Chẹt. Tại Hội thảo về “Bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc Dao trong bối cảnh hội nhập và phát triển đất nước” được tổ chức ở tỉnh Tuyên Quang ngày 30/9/2017, nhà nghiên cứu Trần Hữu Sơn đã khẳng định: “Với người Dao, cách tốt nhất là tôn trọng tín ngưỡng của họ. Nền tảng tín ngưỡng khiến văn hóa Dao vẫn còn được gìn giữ một cách tương đối trọn vẹn trải qua nhiều thăng trầm” (dẫn theo Phương Nhi, 2017).

Đời sống tâm linh của dân tộc Dao nói chung chịu ảnh hưởng từ nhiều tôn giáo và hệ tư tưởng, trong đó có ba nền tảng chính là Phật giáo, Nho giáo, Đạo giáo nên khá đa dạng và phức tạp. Ba yếu tố này có sự hòa quyện vào nhau tạo thành một niềm tin bền vững cùng với các yếu tố tôn giáo truyền thống của người Dao (Bé Viêt Đăng và cộng sự, 1971, tr. 288). Song, khi đến với người Dao, các tôn giáo đó đã thu nhận, dung nạp, cải biến nhiều yếu tố tôn giáo nguyên thủy của tộc người này thành một biểu hiện chính là Đạo giáo, biến những thần linh của Đạo giáo thành thần linh của người Dao. Chẳng hạn, những người đàn ông Dao muốn thấp hương lên bàn thờ để khấn cúng tổ tiên, hay muốn tham gia vào các nghi lễ cúng bái... thì phải trải qua lễ cấp sắc, tức phải có “pháp danh” hay “tên âm”. Trong quá trình cấp sắc, người ta treo những bức tranh thờ phản ánh các thần linh Đạo giáo, các thầy cúng hành lễ sử dụng những bùa phép của Đạo giáo, nhất là người ta thổi tù và mời Ngọc Hoàng, Thái Thượng Lão Quân và các thiên sư xuống chứng giám việc làm lễ cho linh hồn người thụ lễ lên thăm thiên đình, tổ chức cúng ông tổ người Dao là Bàn Vương,... Bên cạnh đó, tín ngưỡng đa thần của người Dao ở nước ta, trong đó có Dao Quần Chẹt xã Quân Chu vẫn hiện diện ở hầu hết các lĩnh vực đời sống tín ngưỡng của đồng bào, từ quan niệm về sự sống, cái chết, các loại ma và thần linh, thờ cúng tổ tiên,...

Bởi sự đa dạng và phức tạp của tín ngưỡng tôn giáo ở tộc người Dao, nên chỉ cần xem xét qua đời sống văn hóa của người Dao Quần Chẹt cũng đã thấy bóng dáng của quan niệm, thực hành tín ngưỡng thể hiện ở các hoạt động mưu sinh, biểu tượng trên trang phục, kiến trúc nhà cửa, ẩm thực, sinh đẻ, cưới xin, tang ma, các loại hình nghệ thuật,... Do đó, tín ngưỡng là một trong những yếu tố biểu hiện đậm nét và tồn tại bền vững đối với cộng đồng người Dao Quần Chẹt.

2. Vai trò của dòng họ trong bảo tồn và phát huy các giá trị tín ngưỡng

Tìm hiểu về dòng họ người Dao Quần Chẹt ở Quân Chu (Đại Từ, Thái Nguyên) cho thấy, dòng họ có vai trò trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị tín ngưỡng nói chung và văn hóa tộc người nói riêng, được biểu hiện cụ thể ở một số đặc điểm sau:

* Dòng họ là trung tâm tổ chức các nghi thức tín ngưỡng, đặc biệt là thờ cúng tổ tiên - một trong những hình thức tín ngưỡng mang dấu ấn đậm nét của người Dao Quần Chẹt

Mỗi dòng họ, chi họ đều có nhà tổ riêng gọi là “*Tia dạn*” hay “*Bàn ham*”. Nhà tổ có hai loại: nhà tổ gốc và nhà tổ con. Nhà tổ gốc xuất hiện từ khi dòng họ được thành lập, còn các nhà tổ con được tách ra từ nhà tổ gốc. Tuy nhiên, do lịch sử phát triển tộc người cùng với đó là quá trình di cư qua nhiều địa phương, nên việc căn cứ vào nhà tổ gốc để có thể tách tổ là điều không thể, nên người Dao Quần Chẹt thường xác định nhà tổ đầu tiên và được cho là nhà tổ gốc kể từ khi họ định cư ở một địa phương cụ thể, để từ nhà tổ gốc đó mà tách ra thành nhiều nhà tổ con của dòng họ. Giữa nhà tổ gốc và nhà tổ con đều chung tổ tiên của dòng họ hay còn gọi là ma dòng họ, nhưng khi đã tách tổ ra riêng thì mọi nghi lễ cúng tế không còn liên quan giữa hai loại nhà tổ này và giữa các nhà tổ con với nhau.

Người đứng đầu dòng họ (trưởng họ) được người Dao Quần Chẹt gọi là *tênh tái hàng muồn* (người trông giữ nhà tổ). Trong đó, trưởng họ của một số dòng họ, chi họ có những quy định khác biệt, như: chi họ Triệu Mốc quy định là con trưởng, còn họ Đặng là con út được phép giữ nhà tổ gốc do đời bố để lại mà không phải làm lễ tách tổ “*Lo piếu*” để tách ra thành nhà tổ riêng. Các dòng họ khác không có sự phân biệt con thứ và con trưởng, nếu ai có điều kiện tách tổ và có khả năng trông giữ nhà tổ thay bố sẽ được truyền lại nhà tổ gốc, các anh em khác phải “tách tổ” để trở thành người trông giữ các nhà tổ của chi mình. Trách nhiệm của người trông giữ nhà tổ là chăm sóc, thờ phụng bàn thờ tổ tiên của dòng họ; thông báo, triệu tập đại diện các nhà chòi (các gia đình trong dòng họ chưa có nhà tổ) để bàn bạc và đưa ra quyết định trong công việc chung sau khi thống nhất ý kiến, rồi điều hành và giám sát quá trình thực hiện,...

Nhìn chung, các nghi lễ liên quan đến dòng họ, nhà tổ đều có vai trò, trách nhiệm lớn hơn những nhà chòi. Người trông giữ nhà tổ đồng thời là người thực hành các nghi lễ cúng bái tổ tiên dòng họ trong các dịp lễ tiết hàng năm, cũng như những nghi lễ liên quan đến thờ cúng tổ tiên của gia đình nhà tổ. Song, nếu người đó không thông thạo việc cúng bái bằng các thầy cúng khác trong làng, thì họ thường mời những thầy cúng cao tay về thực hiện các nghi thức cúng tổ tiên chung của dòng họ, bởi theo người Dao Quần Chẹt, chỉ những thầy cao tay, biết rõ các nghi thức cúng tế theo phong tục của tộc người mới có thể sử dụng các phép thuật, giao tiếp hiệu quả với thần linh, tổ tiên.

Điểm khác biệt trong tín ngưỡng của nhóm Dao Quần Chẹt so với nhóm Dao khác ở chỗ: đối với các nhóm Dao Quần Trắng, Dao Thanh Y, Dao Áo Dài, “*bàn thờ chung của gia tộc không còn tồn tại nữa, mỗi khi con cháu ra ở riêng thì tổ tiên cũng được phân chia để thờ riêng ở mỗi gia đình*” (Phạm Quang Hoan và cộng sự, 1999, tr. 267- 268). Song, với người Dao Quần Chẹt, các nhà chòi chỉ được tổ chức những nghi lễ cúng tế bình thường trong các dịp lễ tiết, riêng các nghi lễ quan trọng như cấp sắc cho những thành viên dòng họ; các lễ cúng tổ tiên dòng họ theo lễ tiết hàng năm và đặc biệt là chuỗi 14 nghi lễ tách tổ bắt buộc phải được tổ chức ở nhà tổ của dòng họ. Như vậy, nhà tổ không chỉ là không gian, trung tâm sinh hoạt tín ngưỡng của dòng họ, chi họ mà còn là nơi tổ chức các nghi lễ liên quan đến thành viên dòng họ.

Với quy định đó, hầu hết các gia đình người Dao Quần Chẹt đều mong muốn làm lễ tách tổ (tìm nhà tổ) nhằm lập bàn thờ riêng để có thể chủ động trong việc thờ cúng và thực hành một số nghi lễ theo phong tục dân tộc. Song, tách tổ phải trải qua nhiều nghi lễ, với các quy định theo luật nhà tổ về điều kiện tổ chức: trước hết là lập bàn thờ tổ tiên, nên khi muốn làm lễ tách tổ, gia đình nhờ thầy cúng xin tổ tiên chấp thuận cho việc tách tổ, che chở bảo vệ cho con cháu được yên lành. Thầy cúng chọn

ngày tốt và xem tuổi gia chủ để tiến hành lễ. Trường hợp tuổi gia chủ không hợp sẽ phải tổ chức lễ hóa giải cho đến khi được tổ tiên chấp thuận mới tiếp tục thực hiện, nếu thầy cúng không hóa giải được thì phải đợi đến khi gia chủ “được” tuổi. Tách tổ là nghi lễ hết sức quan trọng, bởi việc làm này có ảnh hưởng lớn đến đời sống của gia chủ và dòng họ nên đòi hỏi phải tiến hành đúng, đủ các nghi thức và được sự chấp thuận của các vị thần linh, tổ tiên. Có như vậy, con cháu mới yên ổn, gặp may mắn trong cuộc sống về sau. Vì lẽ đó, thông thường phải trải qua nhiều đời thì mới có thể thực hiện được đầy đủ các nghi lễ và đảm bảo quy trình tách tổ để trở thành một nhà tổ hoàn chỉnh. Với người Dao Quần Chẹt, việc lập bàn thờ tổ luôn được kế tục qua các đời, tạo không gian tâm linh giữ vị trí cốt lõi, quan trọng trong đời sống tinh thần của mỗi dòng họ và gia đình, để luôn đặt mình trong sự nối tiếp, biết nguồn cội, công lao sinh thành nuôi dưỡng của tổ tiên.

Đặc trưng của luật nhà tổ đã tạo nên tính chặt chẽ trong thiết chế dòng họ và là một trong những thành tố quan trọng của văn hóa người Dao Quần Chẹt. Sinh hoạt tín ngưỡng chi phối nhiều mặt đến đời sống các gia đình thành viên dòng họ, làm nền tảng để xây dựng nên hệ thống tổ chức xã hội tộc người. Xét ở góc độ sinh hoạt tín ngưỡng, gia đình - dòng họ - cộng đồng có mối liên hệ bền chặt tạo thành một kết cấu khá chặt chẽ. Trong đó, sinh hoạt tín ngưỡng ở phạm vi gia đình khá mờ nhạt do đặt trong mối quan hệ dòng họ, sinh hoạt tín ngưỡng tôn giáo cộng đồng người Dao Quần Chẹt chính là sự tham gia của đại diện các nhà tổ trong làng trên cơ sở thống nhất về các mặt trong nội bộ dòng họ đó. Hơn thế, đối với người Dao Quần Chẹt, tổ tiên cộng đồng làng bao gồm cả thành viên tổ tiên dòng họ (ông tổ của các dòng họ) được thờ cúng ở miếu làng mỗi khi thực hiện các nghi thức liên quan đến tín ngưỡng cộng đồng.

* Cách thức tổ chức dòng họ khá chặt chẽ chính là sợi dây gắn kết các thành viên trong cùng một họ và chi họ, là cơ sở để các thành viên cùng nhau lưu giữ và bảo tồn các giá trị trong tín ngưỡng tộc người

Người Dao Quần Chẹt ở Quận Chu có 5 dòng họ: Bàn “*Lòpiền*”, Dương “*Lòdùng*”, Đặng “*Lòtặng*”, Lý “*Lòlây*”, Phùng “*Lòpung*” và Triệu “*Lòtrêu*”. Mỗi dòng họ có sự phân chia thành các chi họ, giữa các chi có sự khác nhau về ma tổ tiên và một số quy định trong luật nhà tổ.

Một là, có sự phân chi trong dòng họ. Chẳng hạn, cùng họ Bàn nhưng chia thành Bàn to ở xóm Chiêm 1 xã Quận Chu, Bàn nhỏ ở xóm Tân Lập xã Tân Yên (huyện Đại Từ, tỉnh Thái Nguyên); họ Triệu phân ra các chi nhỏ như Triệu Mốc “*Lòtrêu Bua*”, Triệu xanh “*Lòtrêu Meng*”, Triệu Con “*Lòtrêu Ton*”, Triệu Đỏ “*Lòtrêu Sĩ*”. Ở đây cho thấy, có điểm chung giữa nhóm Dao Quần Chẹt với một số nhóm Dao khác như Dao Tiên ở huyện Ba Bể (tỉnh Bắc Kạn), tuy cùng họ nhưng nếu không cùng chi hoặc nhánh thì không cùng ma, nên không có quan hệ khăng khít với nhau bởi khác ma tổ tiên (Lý Hành Sơn, 2003, tr. 29). Từ đây, mối quan hệ giữa các chi, nhánh trong cùng dòng họ chỉ mang tính xóm giềng. Việc thực hành thờ cúng liên quan đến dòng họ thường diễn ra trong phạm vi hẹp là chi họ, hoặc dòng họ chưa có sự phân chi, đó là một trong những yếu tố đảm bảo cho việc thực hành và duy trì các hình thức tín ngưỡng được dễ dàng hơn.

Hai là, người Dao Quần Chẹt có tục nhập họ, tức một người vốn thuộc dòng họ khác nhưng vì lý do nào đó đã làm lễ nhập họ vào dòng họ mới, được ma tổ tiên của họ mới chứng nhận và trở thành thành viên của dòng họ, mặc dù người ấy không có quan hệ huyết thống với các thành viên

khác trong dòng họ này. Như vậy, tổ tiên dòng họ theo quan niệm của người Dao Quần Chẹt phải là những người cùng ma, và tổ tiên có thể là người cùng hoặc không cùng huyết thống, nhưng nếu đã là ma của dòng họ đó thì vẫn được con cháu thờ phụng và coi là tổ tiên của dòng họ. Mỗi quan hệ có tính huyết thống về các hoạt động liên quan đến tín ngưỡng tôn giáo, thực hành phong tục tập quán cũng như những hoạt động tương trợ, giúp đỡ nhau trong cuộc sống chủ yếu chỉ diễn ra giữa các gia đình cùng chi hoặc cùng dòng họ chưa tách ra thành những chi khác nhau. Nói cách khác, các gia đình cùng một họ nhưng khác chi không có chung ma tổ tiên nên mỗi quan hệ của họ chỉ mang tính xóm giềng của những người cùng dân tộc. Qua đây cho thấy, tiêu chí cơ bản để ràng buộc các thành viên trong cùng một họ là cùng ma tổ tiên (yếu tố tín ngưỡng) chứ không phải cùng tên dòng họ.

Các dòng họ, chi họ của người Dao Quần Chẹt được phân biệt bằng hệ thống tên đệm riêng để chỉ thứ bậc ở các thế hệ. Chẳng hạn, họ Bàn của nhà tổ do ông Bàn Sinh Toàn trông giữ (xóm Chiếm 1) có chu kỳ hệ thống tên đệm qua 9 đời, như: Bàn Như Hùng (*Như*); Bàn Phúc Thắng (*Phúc*); Bàn Tài Tâm (*Tài*); Bàn Đức Lợi (*Đức*); Bàn Sinh Toàn (*Sinh*); Bàn Văn Long (*Văn*); Bàn Hữu Tiên (*Hữu*); Bàn Tiến Cường (*Tiến*); Bàn Quý Đạt (*Quý*). Những tên đệm được dùng theo thứ tự từ đầu đến cuối, rồi quay trở lại từ đầu. Hệ thống tên đệm này được ghi lại thông qua bản gia phả của mỗi dòng họ, là cơ sở để anh em cùng họ, chi họ nhận ra nhau. Gia phả là căn cứ để con cháu nhớ đến mồ mả ông bà tổ tiên dòng họ, thực hiện các nghi thức thờ cúng nhằm tỏ lòng hiếu nghĩa với những người có công sinh thành, dưỡng dục.

* Tâm lý cư trú quây quần theo từng cụm của dòng họ, chi họ là cơ sở cho việc duy trì thực hành tín ngưỡng tộc người

Theo các già làng người Dao Quần Chẹt ở xã Quân Chu, hai dòng họ đến khai phá đồi núi để lập làng đầu tiên là họ Bàn và họ Triệu (chi Triệu Mốc), hình thành nên các nóc nhà sống quây quần; thời gian sau có thêm các tộc người khác cùng sinh sống như người Kinh, Tày, Sán Dìu. Từ đây, người Dao Quần Chẹt cư trú xen kẽ với các tộc người khác trong cùng một làng. Tuy nhiên, gia đình thành viên của mỗi dòng họ, chi họ người Dao Quần Chẹt thường ở gần nhau theo từng cụm riêng. Ví dụ, ở xóm Cây Hồng, hiện nay người Dao Quần Chẹt chiếm 16/60 hộ (26,6%); trong đó chỉ có dòng họ Đặng và chi Triệu Mốc. Hai dòng họ này chủ yếu là anh em, con cháu của vợ chồng ông bà Triệu Thị An và Đặng Văn Minh; hay xóm Chiếm 1 gồm các dòng họ: Bàn, Đặng, Dương và chi Triệu Xanh. Hình thức cư trú tập trung phần nào phản ánh mối liên kết chặt chẽ trong dòng họ. Tâm lý thích cư trú thành từng cụm, theo chi họ, dòng họ của đồng bào nhằm giúp nhau trong cuộc sống, như: sản xuất, làm nhà mới, cưới xin, tang ma, cấp sắc... và là điều kiện thuận lợi để các thành viên trong dòng họ cùng nhau thực hành và bảo tồn các giá trị tín ngưỡng, văn hóa tộc người.

* Thành viên dòng họ là đội ngũ có vai trò quan trọng trong việc lưu giữ, tuyên truyền, vận động, giáo dục ý thức bảo tồn và phát huy giá trị tín ngưỡng tộc người nói riêng và văn hóa nói chung

Văn hóa là sản phẩm của con người, do đó mỗi cá nhân đều có vai trò trong việc sáng tạo, giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa. Tuy nhiên, ở đây chúng tôi không đề cập đến cá nhân một cách chung chung mà muốn nhấn mạnh đến hai nhóm đối tượng - họ vốn là thành viên của mỗi dòng họ người Dao Quần Chẹt ở địa phương: một là đội ngũ thầy cúng, người già, người có uy tín trong cộng

đồng; hai là cán bộ tham gia hoạt động ở các tổ chức chính trị xã hội, cơ quan nhà nước. Nếu so sánh với các thành viên khác trong cộng đồng, họ sở hữu một lợi thế trong việc tuyên truyền, vận động bảo tồn và phát các giá trị văn hóa tộc người.

Trong tổ chức xã hội truyền thống của người Dao Quần Chẹt, cho đến hiện nay vẫn tồn tại Hội đồng già làng “*tứ làng cổ*” bao gồm người đứng đầu là ông Mo (trưởng làng) với vai trò quản lý các công việc liên quan đến phong tục tập quán và kiêm tế tự tại miếu làng cùng với các thầy cúng, người cao tuổi và các trưởng họ. Các thành viên trong Hội đồng già làng chủ yếu là những người cao tuổi, có đức độ và uy tín, am hiểu phong tục tập quán, biết thực hành nghi lễ quan trọng của cộng đồng,... Đặc biệt, đội ngũ thầy cúng là những người liên quan trực tiếp tới các hoạt động tín ngưỡng truyền thống của tộc người; có trình độ hiểu biết xã hội; tiếng nói của họ có sức ảnh hưởng lớn đối với cộng đồng.

Trong Hội đồng già làng ở xã Quân Chu, một số thầy cúng cao tay được cử ra để thực hiện các nghi lễ thờ cúng của cộng đồng tại miếu làng “*Thông thiên miếu*”, bao gồm: (1) Ông Triệu Kim Lưu làm chủ tế các vị miếu đường gồm ông tổ của các dòng họ trong làng, Địa chúa, Miếu chúa, Thần nông; (2) Ông Bàn Đức Báo - chủ tế Đức chúa Sơn Lâm; (3) Ông Dương Đức Quý - chủ tế ông Nhựa sinh; (4) Ông Triệu Tiên Khanh - chủ tế Đốc quy. Các thầy cúng là người của các họ Triệu, Bàn, Dương và đây cũng là ba dòng họ chiếm số lượng thành viên khá đông trong làng. Qua đó cho thấy, đội ngũ thầy cúng, già làng là người có vị thế quan trọng trong tín ngưỡng và cộng đồng người Dao Quần Chẹt.

Các già làng, thầy cúng, người trông giữ nhà tổ đồng thời là những người lưu giữ vốn văn hóa liên quan đến tín ngưỡng, như: sách cúng, gia phả, câu chuyện truyền miệng,... Họ có điều kiện để lưu truyền phong tục tập quán, các hình thức sinh hoạt tín ngưỡng tộc người cho các thế hệ trẻ, để các giá trị văn hóa đó luôn được tiếp nối thực hành qua các thế hệ. Do vậy, các cơ quan chức năng cần phải tích cực phát huy vai trò của nhóm thầy cúng, người già, người có uy tín trong việc vận động, tuyên truyền đồng bào thực hiện các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa nói chung, phù hợp với bối cảnh hội nhập ở cộng đồng người Dao Quần Chẹt tại địa phương.

Trong mỗi dòng họ người Dao Quần Chẹt ở xã Quân Chu còn có một số thành viên tham gia trực tiếp vào hệ thống chính trị cấp cơ sở (cấp xã) hiện nay, đó là: thầy cúng Bàn Đức Báo - Phó Chủ tịch Hội Cựu chiến binh; thầy cúng Dương Trung Phương - Chủ tịch Hội người cao tuổi; bà Triệu Thị Hạnh - chủ tịch Hội phụ nữ, và một số giáo viên người Dao Quần Chẹt đang công tác tại các điểm trường cấp Tiểu học, Trung học cơ sở xã Quân Chu. Đây là đội ngũ nắm bắt kịp thời các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước về các lĩnh vực kinh tế - xã hội - văn hóa. Với vốn hiểu biết về chính sách, phong tục tập quán tộc người, họ có ưu thế trong việc tuyên truyền, vận động cộng đồng mà trước hết là những người trong cùng dòng họ, chi họ giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa. Hơn nữa, đội ngũ giáo viên với phương pháp sư phạm của một nhà giáo, sẽ phát huy tích cực vai trò, trách nhiệm giáo dục học sinh về giá trị văn hóa tộc người nói chung và tín ngưỡng nói riêng; thông qua đó, nâng cao ý thức tự hào bản sắc văn hóa dân tộc, hạn chế những tác động tiêu cực từ mặt trái của cơ chế thị trường, quá trình hội nhập hiện nay, để thế hệ trẻ có thái độ đúng đắn trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa tộc người.

Kết luận

Dựa vào những đặc điểm và vai trò, vị trí của tín ngưỡng trong đời sống người Dao Quần Chẹt cho thấy, việc lựa chọn các giá trị tín ngưỡng làm cơ sở cho bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa tộc người là cần thiết. Đây là giải pháp phù hợp và thực thi trong bối cảnh ngày càng mở rộng giao lưu và hội nhập.

Dòng họ với cách thức tổ chức, thực hành tín ngưỡng đóng vai trò quan trọng trong công cuộc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa tộc người. Do đó, các cơ quan chức năng ở địa phương cần có những chính sách cụ thể nhằm phát huy vai trò của cộng đồng các dòng họ trong việc bảo tồn giá trị tín ngưỡng tộc người nhằm góp phần cho việc bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống.

Tài liệu tham khảo

1. Bế Viết Đăng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung, Nguyễn Nam Tiến (1971), *Người Dao ở Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
2. Phạm Quang Hoan, Hùng Đình Quý (Chủ biên, 1999), *Văn hóa truyền thống người Dao ở Hà Giang*, Nxb. Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
3. Phương Nhi (2017), *Bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dân tộc Dao*, trên trang: <https://baomoi.com>, truy cập ngày 3/6/2018.
4. Quyết định số 1270/QĐ-TTg ngày 27/07/2011 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt đề án “bảo tồn, phát triển văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam đến năm 2020”, trên trang <https://thuvienphapluat.vn>, truy cập ngày 3/6/2018.
5. Lý Hành Sơn (2003), *Các nghi lễ chủ yếu trong chu kỳ đời người của nhóm Dao Tiền ở Ba Bể, Bắc Kạn*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
6. Mai Thị Hồng Vĩnh (2017), “Một số giá trị trong tín ngưỡng của người Dao Quần Chẹt (Trường hợp ở xã Quân Chu, huyện Đại Từ, Tỉnh Thái Nguyên)”, *Tạp chí Thông tin Khoa học xã hội*, Số 9 (417), tr. 34-41.